

Магнетити от базичните диференциати на Горскополянския, Чернозем-Разделския и Омано-Факийския плутон

Евгения Тарасова

Научноизследователски институт по полезни изкопаеми, 1505 София

E. Tarasova — Magnetites from the basic derivatives of Gorska Poljana, Chernozem-Razdel and Oman-Fakija plutons. The basic derivatives of the studied plutons show higher content of magnetite (from 1 to 10%). The main type is late magmatic magnetite while early magmatic varieties are subordinate. The magnetites of the three plutons exhibit close fields of compositions, microhardness, unit-cell and identical mineral composition of the inclusions — products of dissolution (ilmenite and pleonaste). The close properties of the magnetites may be used as an argument in favour of the idea about the common origin of the plutons.

Горскополянският, Чернозем-Разделският и Омано-Факийският плутон са дълбочинни членове на една вулкано-интрузивна зона (Василев, 1982). Идеята за единния произход на плутоните може да бъде проследена при сравнителното изучаване на свойствата на някои скалообразуващи и аксесорни минерали. Подходящ за такива изследвания е магматичният магнетит, чийто състав и фазова нееднородност са чувствителни индикатори на условията на кристализация на магмата. В нашия случай сме се спрели на магнетита от базичните диференциати на плутоните — обикновени и амфиболови габра и габронорити, където се наблюдават повишени съдържания на магнетит — в Горскополянския плутон от 2 до 7%, в Омано-Факийския от 1 до 8% и в Чернозем-Разделския от 2 до 10%. Досега специално внимание на този магнетит не е обръщано, независимо че и трите плутона са изучени петроложки (Борисов, 1954; Каменов, 1982; Колчева, 1970). При нашите изследвания магнетитът е изучаван с комплекс от традиционни и съвременни методи — минераграфско и петрографско изучаване, рентгенов микроанализ, рентгенофазов и рентгеноструктурен анализ, мьосбауерова спектроскопия и определяне на микротвърдостта.

Генетични типове магнетит и фазова нееднородност

В базичните диференциати на плутоните магнетитът е представен от единични индивиди, рядко в сраствания, неравномерно впръснати в скалите. Размерите на магнетита зависят от структурата на скалата — за Горскополянския плутон са от 0,05 до 0,6 mm, за Омано-Факийския са от 0,05 до 1 mm и за Чернозем-Разделския са от 0,5 до 3 mm. В естествен шлик от габрата на Чернозем-Разделския плутон се срещат индивиди с размер до 2 cm.

Според времето на образуване по отношение на главните скалообразуващи минерали магнетитът може да се разглежда като рано- или късномагматичен. В количе-

Таблица 1

Минераложка характеристика, микропримесен състав и свойства на магнетита

Особености на магнетита	Горскополянски плутон	Чернозем-Разделски плутон	Омано-Факийски плутон
1. Вместваща скала	обикновени и амфиболови габра и габронорити	амфиболови габра и габронорити	обикновени и амфиболови габра
2. Съдържание на магнетита	от 2 до 7%	от 2 до 10%	от 1 до 8%
3. Размери на магнетита	от 0,05 до 0,6 mm	от 0,5 до 3 mm	от 0,05 до 1 mm
4. Генетичен тип магнетит	ранномагматичен < късномагматичен	ранномагматичен < < късномагматичен	ранномагматичен < < късномагматичен
5. Количество на магнетита, съдържащ продукти от разпадане	80%	70%	50%
6. Количество на включенията в магнетита	до 30%	до 40%	до 20%
7. Размер на илменитовите включения	от 0,01 до 0,2 mm	от 0,1 до 0,4 mm	от 0,01 до 0,2 mm
8. Размер на плеонастовите включения	< 0,01 mm	0,01 mm	< 0,01 mm
9. Елементи-примеси в магнетита (wt. %)			
V	до 0,87	от 0,33 до 1,34	от 0,35 до 0,74
Ti	от 0,17 до 4,33	от 0,14 до 1,13	до 1,06
Al	до 2,04	до 2,28	до 0,45
Mn	до 0,59	до 0,45	до 0,59
Si	—	—	до 0,29
10. Параметър на елементарната клетка, $a, \text{Å}$	8,394—8,398 $\pm 0,004$	8,394—8,401 $\pm 0,005$	8,396—8,400 $\pm 0,005$
11. Микротвърдост, Н, kp/mm^2	505—645	464—627	473—595

ствено отношение късномагматичният генетичен тип съществено преобладава над ранномагматичния.

В минимални количества се среща постмагматичен магнетит, чието отлагане е свързано с процеси на уралитизация, най-интензивно проявени в Чернозем-Разделския плутон, и с по-слаборазвити епидотизация и хлоритизация.

Ранномагматичният магнетит е включен в плагиоклаза и пироксена под формата на автоморфни до хипидиоморфни индивиди. Среща се в габрата на Горскополянския и Омано-Факийския плутон. Към този генетичен тип спада магнетитът, отделящ се при превръщането на ромбичния пироксен в моноклинен. Той е представен от фини иглести или мрежести индивиди, маркиращи цепителността на клинопироксена — среща се в Горскополянския и Чернозем-Разделския плутон. В базичните диференциати на същите плутони се среща магнетит, образуван при заместването на оливина от ортопироксена. В този случай се образуват мирмекитоподобни сраствания на магнетита с пироксена.

Късномагматичният магнетит се образува след главната кристализация на оливина, орто- и клинопироксена в Горскополянския и Чернозем-Разделския плутон и на клинопироксена в Омано-Факийския плутон. По морфология на образуваните индивиди магнетитът от Чернозем-Разделския плутон е предимно ксеноморфен, а в другите два плутона — предимно хипидиоморфен.

Голяма част от магнетитовите индивиди съдържа включения от илменит и плеонаст, представляващи продукти от разпадане на твърд разтвор. В магнетита от Горскополянския и Чернозем-Разделския плутон илменитът е представен от пластини, неиздържани ламели и безформени индивиди. В Чернозем-Разделския плутон се срещат и самостоятелни индивиди от илменит. В магнетита от Омано-Факийския плутон се срещат освен с изброените форми лещовидни, червеевидни и игловидни илменитови включения. Илменитът рядко е хомогенен, най-често съдържа включения от хематит. Плео-

настът се среща под формата на закономерно ориентирани силно удължени лещички или фина мрежа, а също и в стъпаловидни прерези по контакта илменит — магнетит.

Епизодично в магнетита се срещат включения от по-рано образувани сулфидни минерали, представени от изометрични индивиди от халкопирит, пиротин, пирит и милерит или от сравнения между тях.

В резултат от постмагматични хидротермални процеси по краищата на част от магнетитовите индивиди се развива спекуларит. В други случаи магнетитът се замества от титанитови корички, които изборително се връзват в илменитовите включения. Установени са случаи на заместване на илменита с рutil.

Елементен състав на магнетита

В магнетитите от изучаваните плутони са установени елементи-примеси като: титан, ванадий, алуминий, манган, магнезий и силиций (табл. 2), които според редица автори (Кудиков а и др., 1986; Петрова и Татарский, 1975; Чернышева и др., 1981) са характерни микропримеси за високотемпературните магнетити. Главни елементи-примеси са титанът и ванадият, които имат равномерно разпределение в магнетитовите индивиди. Съдържанията на V_2O_3 в магнетитите и от трите плутона са доста постоянни, докато тези на TiO_2 в магнетитите от различните плутони се колебаят съществено и се отразяват на размера на полетата на съставите. От фиг. 1 се вижда, че с най-малка площ на полето на съставите е магнетитът от Омано-Факийския плутон, а

Таблица 2

Резултати от изследването на елементния състав на магнетита с рентгенов микроанализатор (в тегл. %)

№ анализ	№ образец	Fe_2O_3	FeO	V_2O_3	TiO_2	Al_2O_3	SiO_2	MnO	MgO	сума
Горскополянски плутон										
1	1	52,9	37,0	—	5,82	3,86	—	—	—	99,58
2	1	52,1	36,7	—	5,38	3,31	—	—	—	99,49
3	1	58,8	35,0	1,11	3,12	3,52	—	—	—	101,55
4	1	61,2	32,9	1,28	1,59	2,75	—	—	—	99,72
5	2	66,7	30,5	1,00	0,37	—	—	0,67	—	99,24
6	2	66,7	30,2	1,01	0,27	—	—	0,76	—	98,94
7	3	65,2	32,2	0,96	2,08	—	—	0,56	—	101,00
8	3	52,8	36,6	0,94	7,21	—	—	0,59	—	98,14
9	3	62,4	30,9	1,02	2,00	2,77	—	0,30	1,62	101,01
10	3	61,2	31,1	1,04	2,42	3,77	—	0,39	1,99	101,91
11	3	61,9	31,5	0,98	2,29	3,09	—	0,31	1,58	101,65
Чернозем-Разделски плутон										
12	4	65,9	33,2	1,81	1,51	—	—	—	—	102,42
13	4	67,1	31,3	1,25	0,28	—	—	—	—	99,93
14	4	64,5	32,5	1,77	1,48	—	—	—	—	100,25
15	4	58,4	35,2	1,88	2,75	4,49	—	—	—	102,72
16	4	59,7	34,9	1,96	2,49	3,83	—	—	—	102,88
17	5	63,9	31,2	1,59	0,11	2,20	—	—	—	99,00
18	5	62,0	31,3	1,47	0,69	1,97	—	—	—	97,40
19	5	61,8	33,2	1,85	1,89	1,60	—	—	—	100,34
20	5	65,5	30,7	1,71	0,23	—	—	—	—	98,14
21	5	64,8	30,8	1,56	0,52	—	—	—	—	97,68
22	6	67,1	30,8	0,48	0,50	—	—	0,58	—	99,46
23	6	65,3	30,8	1,14	0,70	—	—	0,45	—	98,39

Омано-Факийски плутон

24	7	68,3	31,2	0,93	—	—	—	—	—	100,45
25	7	68,9	31,5	1,09	—	—	—	—	—	101,49
26	7	65,9	32,6	0,98	—	0,85	0,61	—	—	100,94
27	7	66,4	32,1	0,98	—	0,69	0,55	—	—	100,72
28	7	67,0	31,8	0,89	—	0,82	0,46	—	—	100,97
29	7	67,8	31,0	0,98	—	—	—	—	—	99,78
30	7	67,4	30,8	0,96	—	—	—	—	—	99,16
31	7	67,0	30,6	0,97	—	—	—	—	—	98,57
32	8	67,5	30,7	0,50	0,28	—	—	0,39	—	99,37
33	8	67,8	30,7	0,55	0,17	—	—	0,34	—	99,56
34	9	64,5	31,7	0,59	1,76	—	—	0,35	—	98,90
35	9	68,9	30,5	0,55	0,08	—	—	0,25	—	100,28

Кристалохимични формули

- 1) $(\text{Fe}_{1,50}^{3+} \text{Fe}_{1,17}^{2+} \text{Ti}_{0,16} \text{Al}_{0,17})_3 \text{O}_4$
- 2) $(\text{Fe}_{1,54}^{3+} \text{Fe}_{1,16}^{2+} \text{Ti}_{0,16} \text{Al}_{0,15})_3 \text{O}_4$
- 3) $(\text{Fe}_{1,64}^{3+} \text{Fe}_{1,09}^{2+} \text{Ti}_{0,09} \text{Al}_{0,15} \text{V}_{0,03})_3 \text{O}_4$
- 4) $(\text{Fe}_{1,75}^{3+} \text{Fe}_{1,05}^{2+} \text{Ti}_{0,04} \text{Al}_{0,12} \text{V}_{0,04})_3 \text{O}_4$
- 5) $(\text{Fe}_{1,95}^{3+} \text{Fe}_{0,99}^{2+} \text{Ti}_{0,01} \text{Mn}_{0,02} \text{V}_{0,03})_3 \text{O}_4$
- 6) $(\text{Fe}_{1,95}^{3+} \text{Fe}_{0,98}^{2+} \text{Ti}_{0,01} \text{Mn}_{0,03} \text{V}_{0,03})_3 \text{O}_4$
- 7) $(\text{Fe}_{1,85}^{3+} \text{Fe}_{1,04}^{2+} \text{Ti}_{0,06} \text{Mn}_{0,02} \text{V}_{0,03})_3 \text{O}_4$
- 8) $(\text{Fe}_{1,55}^{3+} \text{Fe}_{1,19}^{2+} \text{Ti}_{0,21} \text{Mn}_{0,02} \text{V}_{0,03})_3 \text{O}_4$
- 9) $(\text{Fe}_{1,73}^{3+} \text{Fe}_{0,96}^{2+} \text{Ti}_{0,06} \text{Mn}_{0,01} \text{V}_{0,03} \text{Al}_{0,12} \text{Mg}_{0,09})_3 \text{O}_4$
- 10) $(\text{Fe}_{1,67}^{3+} \text{Fe}_{0,95}^{2+} \text{Ti}_{0,07} \text{Mn}_{0,01} \text{V}_{0,03} \text{Al}_{0,16} \text{Mg}_{0,11})_3 \text{O}_4$
- 11) $(\text{Fe}_{1,71}^{3+} \text{Fe}_{0,97}^{2+} \text{Ti}_{0,06} \text{Mn}_{0,01} \text{V}_{0,03} \text{Al}_{0,13} \text{Mg}_{0,09})_3 \text{O}_4$
- 12) $(\text{Fe}_{1,86}^{3+} \text{Fe}_{1,04}^{2+} \text{Ti}_{0,04} \text{V}_{0,06})_3 \text{O}_4$
- 13) $(\text{Fe}_{1,94}^{3+} \text{Fe}_{1,01}^{2+} \text{Ti}_{0,01} \text{V}_{0,04})_3 \text{O}_4$
- 14) $(\text{Fe}_{1,86}^{3+} \text{Fe}_{1,04}^{2+} \text{Ti}_{0,04} \text{V}_{0,06})_3 \text{O}_4$
- 15) $(\text{Fe}_{1,60}^{3+} \text{Fe}_{1,08}^{2+} \text{Ti}_{0,08} \text{Al}_{0,19} \text{V}_{0,05})_3 \text{O}_4$
- 16) $(\text{Fe}_{1,64}^{3+} \text{Fe}_{1,07}^{2+} \text{Ti}_{0,07} \text{Al}_{0,16} \text{V}_{0,06})_3 \text{O}_4$
- 17) $(\text{Fe}_{1,84}^{3+} \text{Fe}_{1,00}^{2+} \text{Ti}_{0,01} \text{Al}_{0,10} \text{V}_{0,06})_3 \text{O}_4$
- 18) $(\text{Fe}_{1,82}^{3+} \text{Fe}_{1,02}^{2+} \text{Ti}_{0,02} \text{Al}_{0,09} \text{V}_{0,06})_3 \text{O}_4$
- 19) $(\text{Fe}_{1,77}^{3+} \text{Fe}_{1,05}^{2+} \text{Ti}_{0,05} \text{Al}_{0,07} \text{V}_{0,06})_3 \text{O}_4$
- 20) $(\text{Fe}_{1,93}^{3+} \text{Fe}_{1,01}^{2+} \text{Ti}_{0,01} \text{V}_{0,05})_3 \text{O}_4$
- 21) $(\text{Fe}_{1,92}^{3+} \text{Fe}_{1,02}^{2+} \text{Ti}_{0,01} \text{V}_{0,05})_3 \text{O}_4$
- 22) $(\text{Fe}_{1,96}^{3+} \text{Fe}_{1,00}^{2+} \text{Ti}_{0,01} \text{Mn}_{0,02} \text{V}_{0,01})_3 \text{O}_4$
- 23) $(\text{Fe}_{1,92}^{3+} \text{Fe}_{1,91}^{2+} \text{Ti}_{0,02} \text{Mn}_{0,01} \text{V}_{0,04})_3 \text{O}_4$
- 24) $(\text{Fe}_{1,97}^{3+} \text{Fe}_{1,00}^{2+} \text{V}_{0,03})_3 \text{O}_4$
- 25) $(\text{Fe}_{1,97}^{3+} \text{Fe}_{1,00}^{2+} \text{V}_{0,03})_3 \text{O}_4$
- 26) $(\text{Fe}_{1,89}^{3+} \text{Fe}_{1,02}^{2+} \text{Al}_{0,04} \text{V}_{0,03} \text{Si}_{0,02})_3 \text{O}_4$
- 27) $(\text{Fe}_{1,90}^{3+} \text{Fe}_{1,02}^{2+} \text{Al}_{0,03} \text{V}_{0,03} \text{Si}_{0,02})_3 \text{O}_4$
- 28) $(\text{Fe}_{1,90}^{3+} \text{Fe}_{1,02}^{2+} \text{Al}_{0,04} \text{V}_{0,02} \text{Si}_{0,02})_3 \text{O}_4$
- 29) $(\text{Fe}_{1,97}^{3+} \text{Fe}_{1,00}^{2+} \text{V}_{0,03})_3 \text{O}_4$
- 30) $(\text{Fe}_{1,97}^{3+} \text{Fe}_{1,00}^{2+} \text{V}_{0,03})_3 \text{O}_4$
- 31) $(\text{Fe}_{1,97}^{3+} \text{Fe}_{1,00}^{2+} \text{V}_{0,03})_3 \text{O}_4$
- 32) $(\text{Fe}_{1,97}^{3+} \text{Fe}_{1,00}^{2+} \text{Ti}_{0,01} \text{Mn}_{0,01} \text{V}_{0,01})_3 \text{O}_4$
- 33) $(\text{Fe}_{1,97}^{3+} \text{Fe}_{0,99}^{2+} \text{Ti}_{0,01} \text{Mn}_{0,01} \text{V}_{0,02})_3 \text{O}_4$
- 34) $(\text{Fe}_{1,84}^{3+} \text{Fe}_{1,03}^{2+} \text{Ti}_{0,05} \text{Mn}_{0,02} \text{V}_{0,02})_3 \text{O}_4$
- 35) $(\text{Fe}_{1,98}^{3+} \text{Fe}_{0,98}^{2+} \text{Ti}_{0,01} \text{Mn}_{0,02} \text{V}_{0,02})_3 \text{O}_4$

Образци 2, 3, 8 и 9 са предоставени от Д. Океанова. Анализи 1—4, 9—21, 24—31 са извършени в ИМП, БАН, а 5—8, 22—23 и 32—35 — в ГПЛИ. Желязото е разделено на Fe^{3+} и Fe^{2+} след преизчисляване на кристалохимичните формули

най-силно удължено е това на магнетита от Горскополянския плутон. Площта на полетата добре се обвързва с количеството на ранномагматичния магнетит, чието съдържание в Горскополянския плутон в сравнение с количеството на този генетичен тип в другите два плутона е най-голямо.

По своя микропримесен състав илменитовите включения в магнетита се характеризират с повишени съдържания на Fe_2O_3 , MnO и MgO , т. е. на хематитов, пирофанитов и гейкилитов компонент (табл. 3).

Наблюдава се селективно обогатяване на магнетита с титан и ванадий, а на илменитовите включения с манган.

Таблица 3

Резултати от изследването на елементния състав на илменита с рентгенов микроанализатор (в тегл. %)

№ анализ	№ образец	TiO ₂	FeO	Fe ₂ O ₃	MnO	MgO	V ₂ O ₃	сума
Горскополянски плутон								
1	3	52,2	35,3	4,91	1,29	6,02	—	99,72
2	3	53,5	36,1	3,46	1,23	5,99	—	100,28
Чернозем-Разделски плутон								
3	6	48,6	36,9	9,81	4,07	—	0,35	99,73
Омано-Факийски плутон								
4	7	47,4	34,8	9,83	7,77	—	—	99,80
5	9	51,8	45,6	—	2,75	—	—	100,15
6	9	44,8	35,0	12,88	7,68	—	—	100,36

Кристалохимични формули

- 1) $(\text{Ti}_{0,95}\text{Fe}_{0,71}^{2+}\text{Fe}_{0,10}^{3+}\text{Mn}_{0,02}\text{Mg}_{0,22})_2\text{O}_3$
- 2) $(\text{Ti}_{0,97}\text{Fe}_{0,73}^{2+}\text{Fe}_{0,07}^{3+}\text{Mn}_{0,02}\text{Mg}_{0,21})_2\text{O}_3$
- 3) $(\text{Ti}_{0,90}\text{Fe}_{0,81}^{2+}\text{Fe}_{0,19}^{3+}\text{Mn}_{0,09}\text{V}_{0,01})_2\text{O}_3$
- 4) $(\text{Ti}_{0,90}\text{Fe}_{0,74}^{2+}\text{Fe}_{0,19}^{3+}\text{Mn}_{0,17})_2\text{O}_3$
- 5) $(\text{Ti}_{1,02}\text{Fe}_{0,92}^{2+}\text{Mn}_{0,06})$
- 6) $(\text{Ti}_{0,88}\text{Fe}_{0,71}^{2+}\text{Fe}_{0,24}^{3+}\text{Mn}_{0,17})_2\text{O}_3$

Номерацията на образците е както в табл. 2. Анализи 1, 2 и 4 са извършени в ИПМ, БАН, а 3 и 6 — в ГПЛИ. Желязото е разделено на Fe²⁺ и Fe³⁺ след преизчисляване на кристалохимичните формули

Мьосбауерови спектри и размер на елементарната клетка на магнетита

Влизането на изоморфни примеси в октаедрични позиции в структурата на магнетита се отразява на формата на мьосбауеровите спектри на минерала (Гончарови др., 1982; Стебновска я, 1985). За чистия магнетит отношението на площите на първите линии на А- и В-сериите на двата сикстиплета (S_{1A}/S_{1B}) е 0,5. За изучаваните магнетити от базичните диференциати на трите плутона, в които основни елементи-примеси са титанът, ванадият и алуминият, отношението на площите на първите линии в спектрите се колебае от 0,60 до 0,75. Повишените стойности на отношението свидетелствуват за изоморфното участие на тези микропримеси в структурата на магнетита.

Параметрите на елементарната клетка (a) на изучаваните магнетити са близки — от 8,394 до 8,401 Å (табл. 1), и почти не се различават от параметъра на елементарната клетка на чистия магнетит, което може да се обясни с компенсиращото влияние на изоморфно съдържашите се в магнетита микропримеси с различни йонни радиуси.

Микротвърдост на магнетита

Магнетитите от магмен тип находища се характеризират с повишена микротвърдост в сравнение с магнетитите от друг тип находища (Лебедева, 1977). Колебанията на

микротвърдостта зависят от микропримесния състав на магнетита и съответно от температурата на кристализация на минерала — при по-ниски температури кристализират магнетити с по-малка твърдост (Б а к л а е в и Б о ч а р н и к о в а, 1978; Ш а н г и р е е в а, 1975).

С най-висока микротвърдост се характеризира магнетитът от Горскополянския плутон — колебае се в интервала от 505 до 645 kp/mm^2 (43 измервания в три образца), като 90% от измерванията са в границите от 548 до 630 kp/mm^2 . Интервалите на микротвърдостта на магнетитите от другите два плутона са доста близки — за Чернозем-Разделския микротвърдостта варира от 464 до 627 kp/mm^2 (42 измервания в пет образца) при 90% от измерванията в интервала 464—575 kp/mm^2 , а за Омано-Факийския — от 473 до 595 kp/mm^2 (43 измервания в три образца) при 95% от измерванията в интервала 485—563 kp/mm^2 . На диаграмата на вариационните криви (фиг. 2) на микротвърдостта се вижда, че тези на магнетита от Чернозем-Разделския и Горскополянския плутон са с неясно изразен максимум, а тази на магнетита от Омано-Факийския плутон е с добре изразен максимум на срещане.

Поради малките размери на хомогенните илменитови включения са извършени ограничено количество измервания на микротвърдостта на илменита. С най-висока микротвърдост е илменитът от Омано-Факийския плутон — от 707 до 888 kp/mm^2 (8 измервания в два образца), а с най-ниска е илменитът от Чернозем-Разделския плутон — от 681 до 762 kp/mm^2 (13 измервания в четири образца). Микротвърдостта на илменита от Горскополянския плутон се колебае от 681 до 824 kp/mm^2 (8 измервания в два образца). В сравнение с описаните от Е м е л и н а и др. (1980) и Л е б е д е в а (1977) изучаваните от нас илменити се характеризират с повишена твърдост, вероятно свързана с високите съдържания на хематитов компонент.

Обсъждане на резултатите

Между магнетитите от базичните диференциати на Горскополянския, Омано-Факийския и Чернозем-Разделския плутон като типични представители на високотемпературните магнетити съществуват много прилики. И за трите плутона преобладаващ генетичен тип е късномагматичният. Характерни елементи-примеси за всички магнетити са титанът и ванадият, значително се препокриват полетата на съставите и интервалите на микротвърдостта на магнетитите, незначителни са колебанията в параметъра на елементарните клетки на магнетитите от различните плутони.

Особено чувствителен към условията на кристализация на минерала е неговият състав. В магнетитите и от трите плутона постоянно се срещат фини включения от палеонаст и по-груби от илменит+хематит. Известно е, че във високотемпературни условия съществуват твърди разтвори между минералите от шпинеловата група — магнетит, плеонаст, улвошпинел и др. При понижаване на температурата от еднофазов магнетитов шпинел най-рано се отделя плеонастът (П а т н и с и М а к К о н н е л л, 1983; П о л т а в е ц, 1983), а най-късно улвошпинелът поради различната стабилност на съществуващите твърди разтвори. В нашия случай в магнетитите и от трите плутона се наблюдава илменит, а не улвошпинел. Доказано е (П а т н и с и М а к К о н н е л л, 1983), че илменитът има ограничена разтворимост в магнетита, с която не може да се обясни голямото количество илменитови включения в магнетита. Според Х и с и н а (1987) и П а т н и с и М а к К о н н е л л (1983) отделянето на илменит вместо улвошпинел при разпадане на високотемпературен шпинелов разтвор е възможно при окисляване в твърдо състояние, при което се изменя стехиометрията на твърдия разтвор и вместо фаза с кубична кислородна опаковка — улвошпинел, се отделя илменит, притежаващ плътна хексагонална опаковка от кислородни атоми. Присъствието на хематитови включения в илменита е резултат от разпадане на твърд илменит-хематитов разтвор.

Близкият елементарен състав, микротвърдостта, параметърът на елементарната клет-

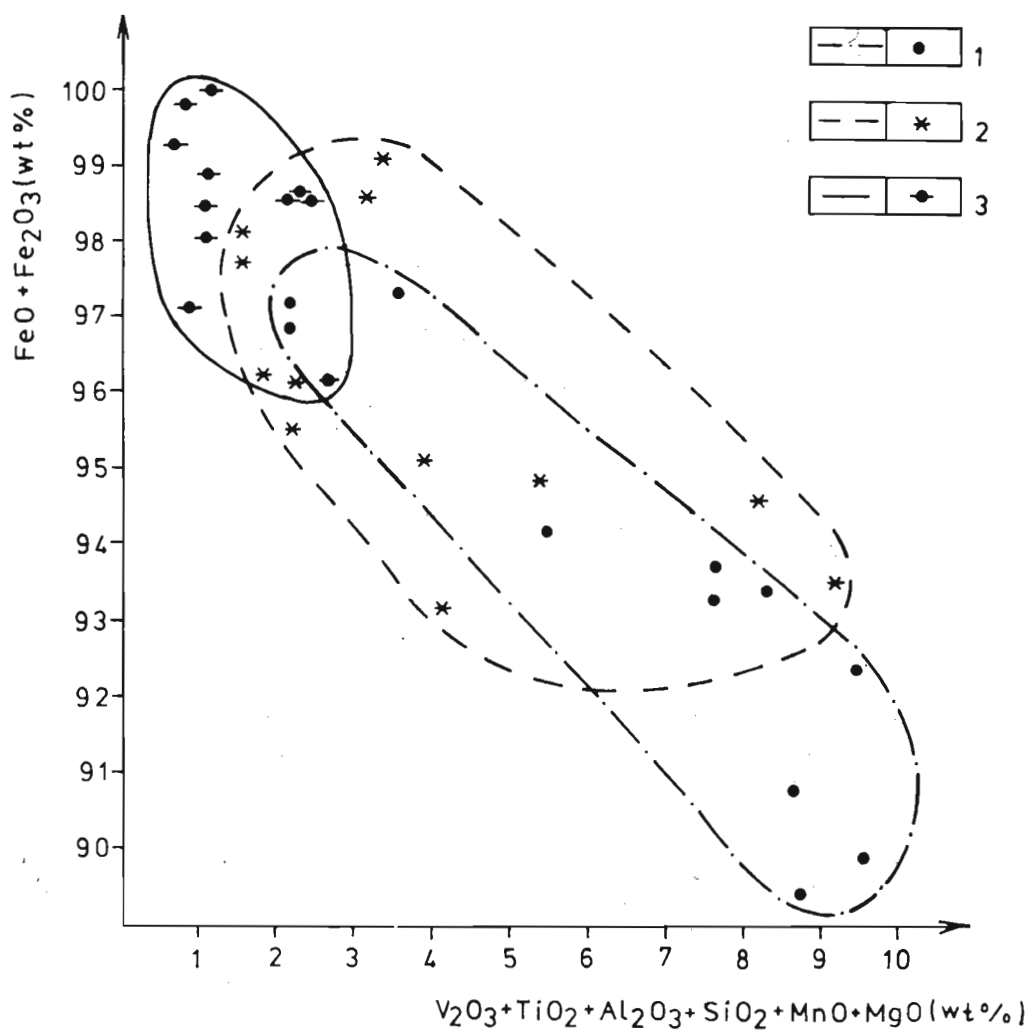
ка, еднаквият фазов състав на магнетитите и от трите плутона свидетелствуват за близките условия на кристализация на минерала, което потвърждава идеята на Василев (1982) за принадлежността на трите плутона към една рудно-магматична формация.

Независимо от многото близки свойства на магнетитите от изучаваните плутони те носят и свои специфични черти, отразяващи конкретните условия на кристализация на магмата. Така например магнетитът от Чернозем-Разделския плутон се характеризира с най-едри индивиди и с най-големи размери на включенията, което свидетелствува за по-бавната кристализация на минерала и е косвено доказателство за по-големите обеми на базичните тела от този плутон. Различните количествени съотношения между ранно- и късномагматичния магнетит в трите плутона отразяват различните окислително-редукционни условия на кристализация на магмите.

Л и т е р а т у р а

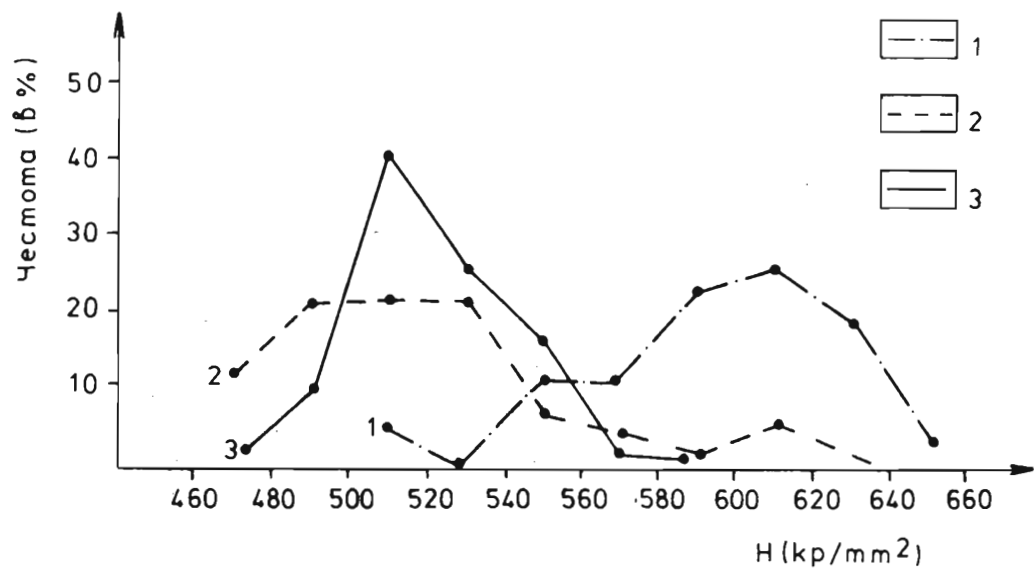
- Баклаев, Я. П., Т. Д. Бочарникова. 1978. Зависимость изменения состава и некоторых свойств магнетитов от условий их образования. — В: *Скарново-магнетитовые месторождения Урала*. Свердловск, 82—92.
- Борисов, И. 1954. Младите интрузии и контактният метаморфизъм в района между селата Омана и Факля (Северозападна Странджа планина) — *Год. Соф. унив. Биол.-геол.-геогр. фак.*, кн. 2 — *геол.*, 48, 93—149.
- Василев, Л. 1982. Средногорска зона — обща структурно-геологическа, петрологическа и металлогеническа характеристика. — В: *Путеводител екскурсии I, Восточное Средногорие. Междунар. минер. асоц.*, XIII съезд, Варна, 1—19.
- Гончаров, Г. Н., М. Л. Зорина, С. М. Сухаржевский. 1982. *Спектроскопические методы в геохимии*. Л., ЛГУ, 291 с.
- Емелина, Л. Н., Г. А. Митенков, П. А. Иоффе. 1980. Манганоильменит в медно-никелевых рудах Октябрьского месторождения (Норильский рудный район). — *Зап. Всесоюз. минер. общ.*, 109, 6, 713—719.
- Каменов, Б. 1982. Петрология на Горскополянския плутон. — *Год. Соф. унив. Геол.-геогр. фак.*, кн. 2 — *геол.*, 72, 101—156.
- Колчева, Кр. 1970. Върху петрохимията на Черноземско-Разделския плутон. — *Год. Соф. унив. Геол.-геогр. фак.*, кн. 1 — *геол.*, 62, 235—257.
- Кудикова, Л. А., Д. А. Доминиковская, В. С. Малов. 1986. Особенности магнетита Новосельского месторождения. — В: *Новые данные о минералах*, 33, 134—140.
- Лебедева, С. И. 1977. *Микротвердость минералов*. М., Недра, 118 с.
- Патнис, А., Д. Мак-Коннелл. 1983. *Основные черты поведения минералов*. М., Мир, 302 с.
- Петрова, Л. В., В. Б. Татарский. 1975. Кремнисто-кальциевый магнетит Коршуновского месторождения. — *Зап. Всесоюз. минер. общ.*, 103, 3, 301—310.
- Полтавец, Ю. А. 1983. О влиянии элементов-примесей на поле устойчивости окислов и магнетит-ильменитовое равновесие. — В: *Экспериментальные исследования эндогенного рудообразования*. М., Наука, 195—205.
- Стебновская, Ю. М. 1985. *Магнетиты железорудных месторождений*. Киев., Наукова думка, 103 с.
- Чернышева, Л. В., Г. А. Смелянская, Г. М. Зайцева. 1981. *Типоморфизм магнетита и его использование при поисках и оценке рудных месторождений*. М., Недра, 234 с.
- Хисина, Н. Р. 1987. *Субсолидусные превращения твердых растворов породообразующих минералов*. М., Наука, 207 с.
- Шангиреева, Р. Д. 1975. Особенности магнетитов метасоматических руд железорудных месторождений Тургай. — В: *Метасоматизм и рудообразование*. М., Недра, 206—209.

(Постъпила на 14. VII. 1989 г.)

Фиг. 1. Полета на съставите на магнетити от базичните диференциати на Горскополянския (1), Чернозем-Разделския (2) и Омано-Факийския (3) плутон

Фиг. 2. Вариационни криви на микротвърдостта на магнетити от Горскополянския (1), Чернозем-Разделския (2) и Омано-Факийския (3) плутон